

Talu viljapuuaiia korrastamisest.

Käesoleva ajakirja augusti- ja septembrikuu numbreis on näidatud kujukalt, et meil olemasolevaist viljapuist mitmekordselt rohkem saaki ja eriti just väärtuslikku eksportkaupa saada võiks, kui viljapuude eest hoolitsemine oleks nõuetekohasem. — Viljapuuaedadest, kus korrastustöid tehtud, on ka küllalt märkimisväärsed sissetulekuid saadud ja kui selleks vähegi eeldusi on olnud, tööde hoolikas teostamine, kohased õunasordid, looduslikud tingimused enamvähem vastavad jne., siis on aiaharimise töö end ka ausasti tasunud.

Kui on ülevaade kogu tööst mida viljapuuaias järjekindlalt aastast aastasse tarvis teha (vaata: „Uus Talu“ 1933. ja 1934. a. k. jooksvaid töid aias kuude järgi) — siis, otstarbekohase tööjaotuse juures ei käigi aia korrashoid üle jõu, seda enam, et mitmeid aiatöid võimaldub teostada põllutööde vaheajal. Suurema viljapuuaiia omamise puhul on muidugi mõeldav tööjõudu tarviduse järgi, nagu kevadised rutulised taimekaitsetööde ja sügisel saagikoristamise ajal, juurde palgata.

Üksikuist tarvilikest töist viljapuuaias on „Uus Talu“ veergudel varemaltki kirjutatud; ometi järgnevas pole üleliigne käsitleda töid, millised eriti tarvilikuks osutuvad viljapuuaedades, milliseid pole järjekindlalt haritud. Peab otsekohe tähendama, et viljapuuaid väärtusliku saagi tootmiseks nõuab pidevat hoolt väetamise, maaharimise puu puhastamise, võra harvendamise ja taimekaitse tööde teostamise alal. Kui neid töid tehakse nõuetekohase järjekindlusega aastast aastasse, siis esiteks, neid on kergem läbi viia, ja teiseks, viljapuu kui pikaealise taime juures ühtlasi ka töötulemuste tõhusus kasvab järjekindlalt; ühes sellega kerkib ka viljapuuaiia väärtus. Vastupidiselt võib juba ka mõne aastaga, töid hooletusse jättes, viljapuuaid metsistuda lasta ning viljapuude kandevõimet halvendada.

Olemasolev viljapuuaid on aga väärtuslikuks kapitaliks talus ning esimesel võimalusel tuleb talu viljapuude korrastamine tõsiselt päevakorrale võtta. Töid, millised eriti tähtsaks võivad osutuda tasuvuse eelduste loomisel, on järgmisi.

Valgust ja kasvuruumi viljapuuaeda; väärtusetud viljapuud ümbervääristada või hoopis kõrvaldada.

Suurimaid vigu, mis meie vanemate viljapuuaedade rajamisel tehtud, on liiga tihe istutamine. Kui jälgida normaalse võrasuurusega viljapuud, selle viljakandmist jne., siis peab ütleva, et alla 8×8 m istutus on liiga tihe. Kui ka mitte igakord võraoksad just teise viljapuu võraokstesse ei ulatu, siis ikkagi meie üldiselt päikesevalguse-napis looduslikes oludes on laiem, harvem viljapuude vahe soovitavam — vili kasvab palju värvikam, maitsvam, suurem ja nägusam. Ühe ja sama õunasordi vahel, mis kasvanud kuski tihedalt istutatud puudeliku võraharvendusega aias ning

valguseküllases aias, on vahe isegi nii suur, et raske on sortide sarnlevust märgata.

Vanemais viljapuuaedades leidub ka üksikuid viljapuid, mis korduvalt on osutanud väärtusetust halva sordi või mitteküllaldase viljakandmise pärast. Niisugused viljapuud, kuigi neid harida ja väetada nõuetekohaselt, ei suuda tasuda tehtud kulutusi. — Soodus moment tiheda istanduse osaliseks harvendamiseks ongi siis käepärast: kõik need viljapuud millised 1) on halvast, väärtusetust sordist 2) kannavad korduvalt, hoolimata harimisest ja väetamisest, vähe vilja; 3) on vanad, vigased ja haiguste all kannatajad, — on tarvis aiast välja juurida. Sellega võimaldatakse paremaile viljapuule kasvamiseks ruumi, õhku, päikest ja enam toitaineid ja niiskust mullas. Kogu aiaharimise töö muutub tasuvamaks, sest seda on tarvis teha ainult nende viljapuude juures, mis seda tasuda suudavad.

On aga aias viljapuid, millised noored, elujõulised ja terved, kuid väärtusetust sordist või kannavad vähe vilja — siis osutub kasulikuks nende ümbervääristamine väärtuslikkude sortidega. Õigusega üheks madala eksportpuuvilja saamise põhjuseks on vähese väärtusega sortide üliküllus ning sortide ülirohkus. Sellega tuleb paratamatult rohkem tähelepanu pöörata viljapuude ümbervääristamisele paremate sortidega. Talve jooksul tuleb viljapuuaias korrastamine läbi mõelda, kusjuures siis kevadel tuleks tarviduse järele ka ümbervääristamine teostada. Igatahes kuuluvad ümbervääristamisele ainult terved, elujõulised, nooremad viljapuud; vanemad, vigased puud on parem, mida rutem aiast välja juurime.

Vähese hoolitsemise ja väetamise juures tekib paljude rohkesti viljakandjate sortide juures (eriti tartu roosõun jt.) nn. enneaegne raukus, millist viga tuleb parandada tugevama võra tagasilõikamisega ja ühes sellega kaasaskäiva suurema väetamisega. Need tööd tuleb teostada kevadel, ning siis sellest ka pikemalt edaspidi.

Viljapuuaed ei või olla väga varjatud.

Leidub sageli viljapuuaeda, kus on istutatud tihe kuusehekk ümber kogu aia. Seejuures aed ei ole suur, hekk on kasvanud kõrgeks ja ümbritseb kõrge, paksu müürina kogu aia. Niisugustes aedades on vähe päikesepaistet, vähe tuulte ja värske õhu vaheldust — kahjureil ja haigustel on sääl eriti soodus levimisala.

Niisugune aia kaitse ei ole enam kasulik.

On ju väga tarvilik meie mereäärsel tuulterohkel maal viljapuu- aia kaitse soetamine, kuid ainult põhja, lääne ja osalt ka hommiku poole külge. Õigusega võib pidada ideaalseks kaitseks niisugust, kus põhjapool lastakse kuuskedel vabalt kasvada, ent ida- ja lõuna- läänepool hekki kärbitakse, andes sellele pikkamisi madalamaks minev lõige. Lõunaküljest oleks aed ilma hekita; igatahes ei ole soovitamam lõunapool heki kõrgus üle 1½ m.

Soovitatakse isegi ka ida- ja läänepoolsesse kõrgemasse kuuse kaitseistandusse jätta vahesid, kus värske õhk saaks liikuda. (Muidugi ei või need vahed vastamisi sattuda, et tuuletõmbust ei tekiks).

Järjelikult, kui viljapuuaeda ümbritsevad igast küljest kõrgemad, varjavad puud, tuleb need kõrvaldada lõuna ja ida poolt küljest. Viljapuuaid pääseb siis otsekui ummuksest.

Viljapuud ei kasva hästi väga niiskel maal.

Viljapuud ei kasva enam hästi, kui põhjavesi alaliselt seisab kõrgemal kui 1,25—1,50 m. Sagedasti ettetulev külmumine, latvade kuivamine, suvel lehtede kolletumine jt. võib esineda eriti kõrge põhjavee mõjul. Põhjavett 1,50—1,75 m sügavusele peab katsuma alandada lahtiste kraavidega või hagudest, paekivikildudest jt. tehtud torukraavidega. Savitorudest kraavid ummistuvad sagedasti viljapuuaias viljapuujuurte kasvamisest torudesse.

Peab märkima, et niiskes maas ka maaharimine peab kohanduma vastavalt mulla niiskusele. — Niiskes maas on kogu puu juurekava arenenud madalalt, pinnalähedasemalt, kusjuures juured, mis eriti aktiivsed viljapuu toitmisel, asuvad vaid mõne sm sügavusel mullapinnas. Kui nüüd niisugust maad sügavamalt harida, olgugi hariliku adrakünni sügavuselt, võib ilmuda huvitav nähe: viljakandmine vastupidiselt lootustele jääb vähemaks. Selle põhjuseks on viljapuu madalas asuvate juurte tugev vigastamine ja sellega kaasaskäiv viljapuu elujõu paratamata lange mine. See muidugi on erand, ent seda tuleb arvestada: kasvavad viljapuud niiskevõitu maal ja kui põhjavett pole võimalik soovitatavalt (150—175 sm sügavusele) alandada, tuleb maaharimisega olla väga ettevaatlik: sügavamast kündmisest ja kaevamisest loobuda ja harida tarviduse järgi vaid püälispinda.

Et aga põhjavesi sageli võib väga kasulikuks viljapuile osutada, seda näitavad mitmed kogemused, — seepärast tuleb hoiduda viljapuuaiamaa liigsest kuivendusest.

Võrade harvendamine

on töö, mida ikkagi ennem liiga vähe, kui liiga palju tehakse. Tihe võra on niisama halb, kui tihe istutamine — vili jääb värvituks, maitsetuks, arenematuks. Vähemalt üle 2—3 a. peaks teostama võrade harvendamist viljapuuaias. Võratihedust on hää määrata eriti kevadel ja suvel: loetakse võraharvendamist alati tarvilikuks, kui viljapuu oksad ei kasvata hästi arenenud õisi ja õied viljaka võra seesmistel okstel; sel juhul arenenud õied ja vili kasvab ainult võra välimistel okstel.

On viljapuu kaua harvendamata olnud, siis tuleb võraharvendamine lõplikul kujul läbi viia 2—3 a. jooksul, sest liiga rohke okste kõrvaldamine ja lõikehaavade tekitamine võib küllalt ohtlikuks kujuneda. — Esijoonel kõrvaldatakse kõik kuivad, haiged, vigastatud oksad; siis juba osa neist, mis liiga tihedalt kasvanud ja lõpuks

teostatakse tooreste, elusate okste tarviduse järgi väljalõikamine.

Parim aeg võraharvendamiseks on kevad — märtsi-, aprillikuu, kui suuremad külmad möödavad, ent mahlavool veel intensiivselt pole alanud. Vähemaid ja kuiyi oksi võib välja saagida igal ajal, väljaarvatud vilja valmimise aeg. Peab hoolitsema, et võraharvendamisel viljapuud ei rikutaks, et oksad murdudes tüveltkoort kaasa ei rebiks, ei tekitaks alla murdudes võraokstele vigastusi jne. Töö juures olgu alati vastavad redelid; viljapuule ronimisel (kui see üldse on lubatav!) peavad pastlad jalas olema. Lõiked olgu hästi oksa siirdumise kohalt, et löige tuleks väiksem. Parimaks haavamäärdeks on puuvaha; siis savi, lemmasõnniku ja lubja segu. Viimane kui odav ja hää määre leiab kasutamist suuremate lõikehaavade ravimisel.

Viljapuu puhastamine

osutub samatarvilikuks kui loomagi korralik puhastamine. On küll nii, et kui viljapuid hästi väetatakse, pritsitakse jne., siis viljapuud kasvavad jõudsalt ja sammalt ega korpa ei tekigi. — Samblad, samblikud ja korp on väga hääks pesituspaigaks kahjureile ja haigustele ning osutuvad järjelikult väga kahjulikuks. Parimaks viljapuude puhastamise ajaks on eriti sügis, kui niiskete ilmadega sammal ja korp puukoorel lahtiseks on ligunenud. Lihtsa kõvast puust kraaperiga, luuakontsuga jne. kraabitakse korp ja sammal ettevaatlikult, puu elavat, rohelist, kollakat või valkjat koort vigastamata maha, kogutakse kokku ning põletatakse. Üldse on hää kõik aiakorrastamisel tekkinud praht ära põletada, sest sellega hävib hulk kahjureid, haigusid jne. Samblike hävitamiseks on tõhus varakevadine pritsimine viljapuu karbolineumiga.

Viljapuud vajavad väetamist ja puudealune maa harimist.

Suur osa talu viljapuuaedaest annab seepärast madalat, väheväärtuslikku saaki ja viljapuud kannavad ainult üle mitme aasta, et viljapuud pole väetatud. Maa on lahjunud, kurnunud nende pikkade aastate jooksul, mil viljapuud säält toitaineid on ammutanud.

Laudasõnnik, või selle asemel osalt ka haljasväetis, jääb kogu väetuse aluseks ka viljapuuaias. Ka kõik teised kodused väetisained — kempost, virts, tuhk jt. — osutuvad otstarbekohasel käsitusel väga hääks. — Laudasõnnikuga väetatakse viljapuid hilissügisel, enne külmi, laotades seda ühtlaselt laiiali võraokste alla ja sellest väljapoole, kus päämiselt asuvad toitaineid omastavad peenemad juured. Kahjulik on mingisuguseidki väetisi anda otse tüve ligedale, nagu sageli küll tehakse — jämedad pääjuured ei saa ju kuidagi toitaineid vastu võtta. Kuid vanemas viljapuuaias, kus viljapuude juured on läbi põiminud kogu maa-ala, tuleb väetis laotada kogu viljapuualusele maale ühtlaselt laiiali, vabaks jättes vaid 1 m laiused ringid ümber tüvede.

Harilikult laotatakse laudasõnnik enne kündi maale, kusjuures ta järgneva künniga maasse küntakse. On aga viljapuuaid söötinud, siis

on ka peenemad viljapuujuured tunginud õhunäljaselt õige maapinna lähedale, ja kui nüüd künda, siis rikuks see õige palju viljapuujuuri ja osutuks kahjulikuks. Siin oleks soovitav toimida järgnevalt: Hilissügisel laotatakse viljapuude alla laudasõnnikut, jättes seda nii ületalve. Kevadel varakult, kui sula vaid päälmine õhuke kelts, lõhutakse rohukamara päälispind teravapiiliste vedruga või kultivaatoriga õhukeselt hästi puruks, mullale, segades seejuures mullaga ka sügisel antud väetis. Suve esimesel poolel veel vedrutatakse, äestatakse, antakse peent sõnnikut või kastetakse lahjendatud virtsaveega ning sügisel siis oleks juba võimalik õhem künd või kaevamine. Järgmisil aastail minnakse juba üle harilikule maaharimisele; sellega muutub muld toitainerikkamaks ja viljapuud võivad kasvada jõudsalt ja kanda väärtuslikku vilja.

Peab märkima, et otstarbekohasel maaharimisel eriti kuivapoolses ja kehvemas maas on viljapuuaias väga suur tähtsus: söötinud olekus säält vaevalt saab rohkesti kvaliteetkaupa.

Kui kasvatatakse viljapuuaias vahekultuure, siis toimub ka maaharimine vastavalt nende nõudeile. On aga maa viljapuude päralt, siis on võimalik arvestada viljapuude nõudeid: et muld viljapuude all oleks enamvähem haritud, kohe, puhas umbrohtudest; suve esimesel poolel, kus toimub hoogne viljapuude kasvamine, on soovitav maad sügavamalt kohendada, õhustada — luues kõigiti soodsad tingimused mulla kasulikele pisikuile. Suve teisel poolel ainult hoolitsetakse umbrohu hävitamise eest; mullakohendamine ei ole nüüd enam tarvilik.

Sügavam maaharimine villjapuuaias toimub hilissügisel kündmise või kaevamise teel. Seejuures on tarvis tähele panna viljapuu juurte asetust: igatahes ei ole soovitav viljapuuaias viljapuu juurte kohalt maad harida väga sügavalt (mitte üle 10—15 sm), et juurte kahjustusest hoiduda. — Kevadel äestatakse või rehitsetakse sügisel küntud maa tasaseks, et vältida niiskuse kadu.

Taimekaitsetööde teostamine viljapuuaias osutub tarvilikuks.

Imestatakse sageli, kust neid kahjureid ja haigusi nüüd nii palju on ilmunud, et peab aeda pritsima jne. Vanasti ei teinud seda keegi. Osalt võib see õige olla. Mõned kahjurid ja haigused ju võisid puududa, kuid ikkagi on neist küllalt jätkunud, et saagiväärtust alla viia. Ainult õige harva, soodsail looduslikel tingimustel saab ilma taimekaitsetöödeta enamvähem väärtuslikku vilja. Kuid nüüdne pinev võistlus ja suur pakkumine ka puuviljaturul ning ostjaskonna järjest nõudlikumaks muutumine põhjustab, et taimekaitsetöödele viljapuuaias teiste aiaharimise tööde kõrval tuleb anda vääriline koht.

Kõigi eelpoolmainitud tööde teostamine loob eelduse tasuvuseks ja kui saagihooldamise tööd ka asjatundlikult toimuvad (siin esikohal taimekaitsetööd, pritsimised; puuvilja harvendamine, tugemine, õige-

aegne kogumine, alalhoid ja turule saatmine) — saavutame soovitud tulemuse: suurema ja väärtuslikuma puuviljasaagi oma aiast, millest ollakse õigustatud saama ja ka saadakse kõrgemat hinda.

Taimekaitsetööd, milliseid praegu peetakse hädatarvilikuks viljapuuaias, on sügisel septembri lõpupäevadel liimvööde ülesseadmine külmaliblika tõrjeks, kevadel neli pritsimist. Esimene, varakevadine pritsimine toimub viljapuu karbolineumiga lehetäide, külmaliblika, lehekirpude ja teiste kahjurite hävitamiseks. Teine, kolmas ja neljas pritsimine bordoovedeliku või väävellubja-vedelikuga mitmesuguste meil sagedasti esinevate kahjurite ja haiguste rüüste vältimiseks. — Kevadel antakse täpsemad juhised nende tööde teostamiseks. Olulisemaks raskuseks on vahest siinjuures otstarbekohase viljapuupritsi puudumine. Talve jooksul leidub võimalusi sellestki ülesaamiseks, asutades, vastavalt „Uus Talu“ nr. 8. ja 9. ettetoodud põhimõttele, aianduse- või pritsiringe, ning muretsedes prits ühiselt teatud arvu talu aedadele.

Lõpuks tuleb veel märkida, et talu viljapuuaedade korrastuse tõhusad töötulemused ei jää tulemata, kui asutakse aegsasti asja juurde teadliku huviga.

El. Volmer.